Suomen Poliisijärjestöjen Liitto

Asia ja lausunnonantaja:
HE 226/2020 vp
Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry

Helsinki 28.1.2021
Dnro 105/12/2020

Eduskunnan lakivaliokunta

Asia: Lausunto hallituksen esityksestä 226/2020 vp eduskunnalle laiksi rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisesta
Viite: Eduskunnan lakivaliokunnan lausuntopyyntö, päiväys: 18.12.2020

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry:n (SPJL) lausunto:

SPJL on lausunut hallituksen esityksestä sen luonnosvaiheessa oikeusministeriölle 10.8.2020. Hallituksen esitys ei ole luonnosvaiheesta sisällöllisesti juurikaan muuttunut; esitysluonnokseen annettujen lausuntojen johdosta hallituksen esitykseen on tehty täydennyksiä, täsmennyksiä ja lisäyksiä. SPJL pitää näitä tarkennuksia ja lisäyksiä tarkoituksenmukaisina.
Edellä todetun takia SPJL ei pidä tarkoituksenmukaisena kokonaisuudessaan toistaa hallituksen esityksestä aiemmin lausuttua, vaan viittaa yksityiskohtien osalta liitteenä olevaan, SPJL:n 10.8.2020 antamaan lausuntoon.

SPJL haluaa kuitenkin erikseen korostaa seuraavia seikkoja:

1. <u>Maalittamisen määrittely</u>
   Maalittaminen sekoitetaan vihapuheeseen. Yleisistä ilmiökuvauksista sekä käytetyistä sanamuodoista syntyy käsitys, että maalittaminen olisi kategorisesti ns. vihapuheen yksi ilmenemismuoto. Vaikka maalittamisesta tai vihapuheesta ei ole yleisesti vakiintunutta määrittelyä, SPJL katsoo maalittamisen olevan tätä laaja-alaisempi ja moninaisempi ilmiö. Jos maalittamista lähestyy vain yhtenä vihapuheen ilmenemismuotona, tulisi maalittamisen motiivina olla viha tai ennakkoluulo. Maalittaminen ei kuitenkaan SPJL:n näkemyksen mukaan lähtökohtaisesti kytkeydy vihaan tai ennakkoluuloon.
   SPJL:n näkemyksen mukaan maalittamisella pyritään epäasiallisesti vaikuttamaan paitsi yksittäiseen henkilöön, myös tämän kautta henkilön taustaorganisaatioon tai -yhteisöön. Maalittamisella halutaan rapauttaa yksilön ja/tai tämän edustaman organisaation uskottavuus, luotettavuus, päätöksenteko sekä muu toiminta. Motiivina ei siten ole välttämättä lainkaan viha/ennakkoluulo eikä keinona väkivallalla tai muulla rikoksella uhkailu, vaan laajemmin omien intressien edistäminen epäasiallisin keinoin.
   Tämä on erittäin vaarallinen ja vakava ilmiö viranomaistoiminnan, oikeusvaltion sekä demokratian toteutumisen näkökulmasta. Maalittamisella ei ole vaikutusta ainoastaan uhriin, vaan se vaikuttaa laajemmin koko yhteiskuntaan ja eri ryhmien välisiin suhteisiin. Maalittamiseen on siten puututtava viivytyksettä ja tehokkaasti.

   Maalittamisessa ei myöskään aina käytetä joukkovoimaa, vaikka se olisikin maalittamisen näkyvin esiintymismuoto. Maalittamista voidaan toteuttaa hyvin erilaisten tekojen kautta; se voi olla ilmaisurikos tai henkilön turvallisuuteen kohdistuva rikos. Tekijä voi toimia yksin tai pyrkiä tietoisesti ja tarkoituksella käynnistämään ns. maalittamiskampanjan, jota yksittäiset henkilöt voivat lähteä tukemaan tarkoituksella tai tietämättömyyttään. Lisäksi viestintä tai yhteydenotto voi olla sekä yksityistä että julkista. Koska maalittamista voidaan toteuttaa hyvin erilaisten tekojen kautta, ei ole perusteltua sulkea maalittamisen ulkopuolelle toimintaa, jossa henkilö toimii yksin.

Maalittamista käytetään muutoinkin – varsinkin julkisuudessa – ”yleiskäsitteenä” kuvaamaan kaikkea mahdollista negatiivisena koettua toimintaa, kuten yksittäisiä epäasiallisia tai kriittisiä kommentteja sosiaalisessa mediassa.

- SPJL haluaa korostaa, että viranomaisten, poliittisten päättäjien ja julkisuudessa työssään toimivien henkilöiden toimiin kohdistuva asiallinen keskustelu ja hyväksyttävä arvostelu on olennainen osa sanan- ja mielipiteenvapautta. Hyväksyttävän arvostelun tulee kuitenkin perustua tosiseikkoihin ja kohdistua nimenomaan henkilön toimintaan. Yksittäiseen henkilöön ja hänen ominaisuuksiinsa kohdistuva loukkaava/halventava arvostelu, painostaminen, häirintä, vainoaminen tai muu vastaava toiminta on sanavapauden nimissä tapahtuvaa oikeuksien väärinkäyttämistä, joka ei nauti sananvapauden suojaa.

Termi on myös hyvin politisoitunut. Maalittaminen terminä onkin kärsinyt inflaation; maalittamisesta on muodostumassa termi, jolla tarkoitetaan kaikkea, jolloin se ei tarkoita yhtään mitään.

Maalittaminen tuleekin viivytyksettä määritellä ja sille on myös annettava juridinen merkitys kriminalisoinnin kautta. Vain näin siihen voidaan tehokkaasti puuttua ja määrittää rikoslaissa rangaistavat teot. Määrittelemällä teon rikokseksi yhteiskunta osoittaa teon moitittavuutta sekä pyrkii torjumaan ja vähentämään näitä tekoja.

2. <u>Laittoman uhkauksen syyteoikeuden muuttaminen ei ole riittävä toimenpide; lainsäädännön jatkovalmistelun tarpeellisuus</u>

Lausunnossaan 10.8.2020 SPJL otti laittomaa uhkausta laajemmin kantaa maalittamisilmiöön ja keinoihin puuttua siihen. Hallituksen esitysluonnoksen lausuntopalautteesta käy ilmi, että SPJL:n tavoin usea muukin lausunnonantaja on todennut, että laittoman uhkauksen syyteoikeuden muuttaminen on oikeansuuntainen, mutta yksistään riittämätön toimi maalittamiseen puuttumiseksi.

Syyteoikeuden muuttaminen laittoman uhkauksen osalta korvaa olemassa olevia lainsäädännöllisiä haasteita vain yksittäisen tunnusmerkistön osalta. Rikoslain 25:9 §:n syyteoikeuden muuttamisen ohella vaadittaisiin huomattavasti laajempia lainsäädännöllisiä toimia, joita SPJL on tuonut esille lausunnossaan 10.8.2020.

Näistä tulee erityisesti korostaa viranomaistoiminnalle annettavan suojan parantaminen sekä päivittäminen tämän päivän ja toimintaympäristön vaatimuksiin. Rikoslain 16 lukuun *rikoksista viranomaisia vastaan* tulee lisätä maalittamisen erikseen kriminalisoiva pykälä. Viranomaistoiminnan häiriöttömän toiminnan ja oikeusvarmuuden suojaaminen ovat sellaisia tarkasti määriteltävissä olevia ja suojelemisen arvoisia oikeushyviä, jotka kuuluvat rikosoikeudella suojattavien oikeushyvien joukkoon. Vain häiriöttömän ja luotettavan viranomaistoiminnan kautta yhteiskunta voi turvata yksilön oikeuksien toteutumisen sekä edistää avointa ja vapaata keskustelua ja sananvapautta.
Vahva viranomaisluotettavuus ja -luottamus ovat olleet merkittäviä tekijöitä oikeusvaltion, hyvinvointivaltion ja sitä kautta Suomen sisäisen turvallisuuden turvaajina.

SPJL – usean muun lausunnonantajan kanssa – on todennut tarpeen lainsäädännön jatkovalmistelulle. Tältä osin hallituksen esityksessä todetaan, että mahdollisia muita toimenpiteitä on tarkoituksenmukaista käsitellä siinä vaiheessa, kun valtioneuvoston kanslian asettama selvityshenkilö OTT, käräjätuomari Mika Illman on laatinut arvionsa maalittamista koskevasta säädöspohjasta ja mahdollisista uusista säännösehdotuksista, ja niitä on asianmukaisesti arvioitu. Selvityshenkilö Mika Illman antoi joulukuussa 2020 selvityksensä *Järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen – Lainsäädännön arviointia* (Valtioneuvoston selvitys 2020:3). Selvitys ei tuo ratkaisua ongelmaan.

Myöskään erilaiset kampanjat, koulutukset, hankkeet ja muut vastaavat toimet, joilla pyritään ohjaamaan keskustelukulttuuria kaikkien osapuolten sanan- ja mielipiteenvapautta kunnioittavaan suuntaan, eivät niiden hyvästä tarkoituksesta huolimatta ole riittäviä toimenpiteitä.

Maalittamisen torjuntaan tarvitaan voimakkaampi yhteiskunnallinen panostus. Maalittamiseen liittyvien lainsäädäntömuutostarpeiden jatkoselvittäminen ja -valmistelu tulee toteuttaa mahdollisimman pian ja mahdollisimman laaja-alaisella kokoonpanolla.
Vain näin voidaan toteuttaa hallitusohjelman tärkeä tavoite puuttua nykyistä vahvemmin järjestelmälliseen häirintään, uhkailuun ja maalittamiseen, joka uhkaa sananvapautta, viranomaistoimintaa, tutkimusta ja tiedonvälitystä.

Jatkovalmistelussa tulee kiinnittää huomiota

- maalittamisen määrittelyyn.
- lainsäädännön muutostarpeiden osalta sekä yksilön että demokraattisen oikeusvaltion ja sitä kautta viranomaistoiminnan suojan tarpeeseen.
- maalittamisen tutkinnan turvaamiseen. Ilman asianmukaisia ja tehokkaita tutkintamahdollisuuksia on turha myöskään kriminalisoida maalittamista.
- virkamiesasianomistajan esteellisyyteen. Hallituksen esitysluonnoksessa ei oltu huomioitu sitä, että virkamies tulee esteelliseksi tekemällä epäillystä rikosilmoituksen. Lausuntopalautteen johdosta hallituksen esitykseen on lisätty esteellisyyttä kuvaileva jakso. Tätä ei kuitenkaan voida pitää riittävänä; esteellisyysproblematiikkaa tulee arvioida laajemmin jatkovalmistelun yhteydessä.

3. <u>Laittoman uhkauksen syyteoikeuden muuttaminen; suojattavat henkilötahot</u>
Maalittamisen kohteeksi voivat joutua kohdehenkilön lisäksi tai hänen sijaansa myös hänen läheisensä. Tätä seikkaa ei ole huomioitu hallituksen esityksessä. Syyteoikeuden muuttamista tulee tarkastella myös läheisen kautta tapahtuvan vaikuttamisen tilanteissa. Ilman tätä tarkastelua, toimenpiteet maalittamisen torjumiseksi jäävät vajavaisiksi.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry

Jonne Rinne
puheenjohtaja

Rita Ridanpää
lakimies

liite: - Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry:n lausunto oikeusministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta laiksi rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisesta, 10.8.2020, dnro 39/12/2020

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto

Helsinki 10.8.2020
Dnro 39/12/2020

Oikeusministeriö

Asia: Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisesta

Viite: Oikeusministeriön lausuntopyyntö 27.5.2020, VN/11210/2020

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry:n (SPJL) lausunto:

SPJL kannattaa laittoman uhkauksen syyteoikeutta koskevan säännöksen muuttamista ehdotetulla tavalla. Nyt ehdotettu muutosesitys on tärkeä ja oleellinen osa toimenpidekokonaisuutta, joka tulee toteuttaa viranomaistoiminnan sekä yksittäisen virkamiehen ja myös muiden henkilöiden suojaamiseksi maalittamiselta, kun se tapahtuu henkilön työn tai julkisen luottamustehtävän takia.

Vaikka maalittamisen määrittely ja siihen puuttuminen on haasteellista, kiireellinen puuttuminen ilmiöön on välttämätöntä. Puuttumiselle on olemassa painava yhteiskunnallinen tarve. Maalittaminen on erittäin vakava uhka demokraattiselle oikeusvaltiolle. Se kohdistuu laajasti oikeusvaltion keskeisiin toimijoihin ja oikeusjärjestelmän ytimeen; poliisitoimintaan, syyteharkintaan ja lainkäyttöön. Pahimmillaan maalittamisen heijastevaikutukset ulottuvat siis koko demokraattiseen oikeusvaltioon sekä sitä kautta yhteiskuntaan ja yksittäisiin kansalaisiin. Maalittaminen on uudenlaista vallankäyttöä. Yhteiskunnan tulee antaa selkeä viesti siitä, että maalittamiseen suhtaudutaan vakavasti, eikä sitä hyväksytä.

Ehdotettu säännösmuutos viestittäisi osaltaan tätä ja esityksellä voisi siten olla vaikutus yleisten asenteiden muokkaajana. Tätä tukee hallitusohjelman tavoite puuttua nykyistä vahvemmin järjestelmälliseen häirintään, uhkailuun ja maalittamiseen, joka uhkaa sananvapautta, viranomaistoimintaa, tutkimusta ja tiedonvälitystä. Esityksessä todetaankin, että se on osa hallitusohjelman tavoitetta.

Maalittaminen ei ole vain viranomaistoiminnassa esiintyvä ongelma. Myös yksityissektorilla toimivat ammattiryhmät ovat joutuneet maalittamisen kohteeksi. Siten SPJL pitää tarpeellisena ja perusteltuna esityksen tavoitetta ulottaa suoja kaikkiin henkilöihin, jotka joutuvat työnsä tai luottamustehtävänsä vuoksi laittoman uhkauksen kohteeksi. Soveltamisalaltaan yleisten, maalittamiseen soveltuvien asianomistajarikosten – kuten laittoman uhkauksen - syyteoikeuden järjestäminen virallisen syytteen alaiseksi tilanteissa, joissa henkilö joutuu rikoksen kohteeksi työ- tai julkisen luottamustehtävänsä vuoksi, on yksi keino tähän.

Työtehtävä on tässä yhteydessä ymmärrettävä laajasti koskien työtä sen juridisesta laadusta riippumatta. Lisäksi säännöksen soveltumista ei tule sitoa yksittäiseen, konkreettiseen työtehtävään tai luottamustehtävään; säännöksen tulee kattaa tilanteet, joissa henkilö joutuu laittoman uhkauksen kohteeksi lähinnä ammattinsa/asemansa vuoksi. Tällöin tulee ottaa huomioon myös tilanteet, joissa henkilön toimintaan työssä tai julkisessa luottamustehtävässä pyritään vaikuttamaan vapaa-ajan toimintojen kautta. Säännöksen soveltamisen ulkopuolelle saa jäädä vain puhtaasti yksityiselämään liittyvät tilanteet.

SPJL tarkoittaa maalittamisella toimintaa, jossa henkilöstä ja/tai hänen läheisistään etsitään tietoja eri lähteistä ja tätä tietoa käytetään eri tavoin vahingoittamis- ja vaikuttamistarkoituksessa. Tietoja voidaan muun muassa levittää, vääristellä, muokata ja asettaa eri konteksteihin. Henkilöstä voidaan myös keksiä täysin valheellista tietoa.

Maalittamista voidaan toteuttaa hyvin erilaisten tekojen kautta; se voi olla ilmaisurikos tai henkilön turvallisuuteen kohdistuva rikos. Se voi olla myös rikos viranomaisia vastaan. Tekijä voi toimia yksin tai pyrkiä tietoisesti ja tarkoituksella käynnistämään ns. maalittamiskampanjan, jota yksittäiset henkilöt voivat lähteä tukemaan tarkoituksella tai tietämättömyyttään. Maalittamiseen voidaan liittää muun muassa termit masinoiminen, usuttaminen, doksaus, trollaaminen, painostaminen.

Maalittamisella pyritään epäasiallisesti vaikuttamaan paitsi yksittäisen henkilön toimintaan, myös tämän kautta henkilön taustaorganisaation tai -yhteisön toimintaan.

- Poliisissa maalittaminen kohdistuu usein yksittäiseen poliisimieheen henkilökohtaisella tasolla tarkoituksena vaikuttaa tämän kykyyn/edellytyksiin toimia tehtävässään, saada tämä luopumaan tietyn virkatehtävän toimittamisesta, ryhtymään tiettyyn virkatoimeen tai toimittamaan virkatehtävät tietyllä tavalla.
- Yksittäinen virkamies on maalittamisessa usein vain välikappale, vaikka toiminta henkilöityykin häneen. Toiminnan motiivi voi olla laaja-alaisempi eli pyrkimys rapauttaa viranomaistoiminnan arvovaltaa, luotettavuutta, uskottavuutta ja puolueettomuutta sekä myös muutoin vaikuttaa viranomaisorganisaation toimintaan ja päätöksentekoon.
- Maalittamisessa voidaan käyttää hyväksi näennäisesti laillisia keinoja tekemällä virkamiehestä perättömiä kanteluita tai rikosilmoituksia. Ilman objektiivisesti olemassa olevaa oikeussuojaintressiä tämä on laillisten oikeussuojakeinojen väärinkäyttöä vahingoittamis-/vaikuttamistarkoituksessa. Virkamies voi kuitenkin näiden johdosta joutua aiheettomien – sekä rikosoikeudellisten että virkamiesoikeudellisten – toimenpiteiden kohteeksi.

Maalittamisen kohteeksi voivat joutua henkilön lisäksi tai hänen sijaansa myös hänen läheisensä; eli henkilö voi joutua rikoksen kohteeksi sekä omien että läheisensä työ- / julkisen luottamustehtävän takia. Nimen perusteella päästään helposti kiinni ihmisen tai hänen läheistensä henkilökohtaisiin tietoihin. Tämä mahdollistaa helpolla tavalla henkilöön kohdistuvan epäasiallisen vaikuttamisen kuten painostamisen, kiusaamisen/häirinnän, suoran sekä epäsuoran uhkailun tai muut vahingoittamis-/vaikuttamistarkoituksessa tehdyt teot.

- Esimerkiksi nimen perusteella etsitään virkamiehen ja tämän perheen sosiaalisen median tilit ja täytetään heidän sivunsa epäasiallisella sisällöllä. Lisäksi voidaan yllyttää ryhmää selvittämään virkamiehen puolison ja lasten nimet, heidän työpaikkansa tai koulunsa, jotta voidaan varmistaa heidän ”turvallisuutensa”; ettei mitään ikävää vain tapahtuisi.

Tämä tulisi ottaa huomioon nyt kyseessä olevassa muutosesityksessä tai muissa maalittamisen ehkäisyä ja siihen puuttumista pohtivissa hankkeissa.

Maalittamista tapahtuu myös arvostelemalla henkilön toimintaa työ- / julkisessa luottamus-tehtävässä irrottamalla toiminta asiayhteyksistä, vääristelemällä toimintaa tai kohdistamalla arvostelu työ- / julkisen luottamustehtävän suorittamisen sijaan henkilöön ja tämän ominaisuuksiin.

Maalittamista perustellaankin usein sananvapaudella. Viranomaisten, poliittisten päättäjien ja julkisuudessa työssään toimivien henkilöiden toimiin kohdistuva keskustelu ja arvostelu on olennainen osa sanan- ja mielipiteenvapautta. Muun muassa viranomaisen/virkamiehen onkin työssään kestettävä ankaraakin arvostelua ja sitä, että tehtyjä virkatoimia alistetaan laillisuustarkastelun alaiseksi. Viranomaisen / yksittäisen virkamiehen toimintaan kohdistuvan hyväksyttävän arvostelun tulee kuitenkin perustua tosiseikkoihin ja kohdistua nimenomaan virkatoimeen.

Demokraattiseen yhteiskuntaan kuuluva oikeus herättää keskustelua sekä kritisoida/arvostella viranomaisen/virkamiehen, päätöksentekijöiden ja julkisuudessa työssään toimivien toimintaa on eri asia, kuin yksittäiseen henkilöön ja hänen ominaisuuksiinsa kohdistuva loukkaava/halventava arvostelu, painostaminen, häirintä, vainoaminen tai muu vastaava toiminta.

Tällaisessa toiminnassa on kyse sanavapauden nimissä tapahtuvasta oikeuksien väärinkäyttämisestä, joka ei nauti sananvapauden suojaa. Kuten esityksessä todetaan, myös tällainen toiminta voi johtaa ns. chilling effectiin eli keskustelun jäätymiseen ja eri osapuolten sananvapauden rajoittumiseen.

Vaikka esityksen suunta on oikea, ei ehdotettu muutos yksinään ole riittävä. Myös muita toimenpiteitä tarvitaan tavoitteen saavuttamiseksi.

Ensinnäkin syyteoikeutta tulee muuttaa laajemmin. Virallisen syytteen alaiseksi tulee saattaa myös muun muassa kunnianloukkaus, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen ja viestintärauhan rikkominen, jos se kohdistuu toiseen hänen työ- / julkisen luottamustehtävänsä vuoksi. Asiaa on osittain pohdittu vuonna 2010 (HE s. 10), mutta toimintaympäristö ja asenneilmapiiri ovat kymmenessä vuodessa muuttuneet niin merkittävästi, että asiaa tulisi pohtia uudelleen. Tässä yhteydessä tulisi myös tarkastella kyseisten rikosten sekä vainoamisen tunnusmerkistön ajantasaistamista nykypäivään.

Syyteoikeuden järjestämisen osalta tulee huomioida myös, että virkamies tulee esteelliseksi tekemällä epäillystä rikosilmoituksen. Tämä on jäänyt esityksessä kokonaan huomioimatta.

Lisäksi rikoslain 16 lukuun *rikoksista viranomaisia vastaan* tulee lisätä maalittamisen erikseen kriminalisoiva pykälä. Viranomaistoiminnan häiriintymättömän toiminnan ja oikeusvarmuuden suojaaminen ovat sellaisia tarkasti määriteltävissä olevia ja suojelemisen arvoisia oikeushyviä, jotka kuuluvat rikosoikeudella suojattavien oikeushyvien joukkoon.

Nyt esitetty muutos tehostaisi sekä yhteiskunnan että työnantajan reagointimahdollisuuksia työ- ja julkisissa luottamustehtävissä toimiviin kohdistunutta maalittamista vastaan ja parantaisi samalla uhriksi joutuvien henkilöiden asemaa.

Väkivallan uhka on merkittävä työelämän ongelma. Kuten esityksessä todetaan, joillakin aloilla, kuten poliisissa, riski joutua väkivallan uhriksi on huomattavan korkea. Poliisimiehiin kohdistuneesta väkivallasta väitelleen Henri Rikanderin väitöstutkimuksesta selviää, että poliisimiehiin kohdistuva väkivalta on kaksinkertaistunut 20 vuoden aikana. Suoran fyysisen väkivallan uhan lisäksi poliisimiehiin kohdistuu entistä enemmän henkistä painostusta. Rikanderin mukaan Suomessa usea poliisimies on jopa vaihtanut työtä uhkailujen ja maalittamisen vuoksi.

Myös Poliisihallitus selvitti maalittamisen vaikutuksia poliisin henkilöstöön lokakuussa 2019. Kyselyssä kysyttiin kokemuksia viimeisen kolmen vuoden ajalta ja sen mukaan maalittaminen vaikuttaa työntekijöiden hyvinvointiin ja jaksamiseen. Kyselyn perusteella lähes 89 % vastaajista piti poliisiin kohdistuvaa maalittamista ongelmana. Noin 31 % oli viimeisen kolmen vuoden aikana henkilökohtaisesti kohdannut maalittamista ja noin puolet vastaajista oli havainnut oman yksikön henkilöstöön kohdistuvaa maalittamista. Kaikista kyselyyn vastanneista 13 % oli harkinnut ammatinvaihtoa maalittamisen takia. Maalittamista itse kohdanneista ammatinvaihtoa oli harkinnut 18 %. Lisäksi noin kymmenen vastaajaa ilmoitti vaihtaneensa työtehtäviä maalittamisen takia.

SPJL toteutti syksyllä 2019 jäsenkyselyn liittyen jäsenistön kokemuksiin työhyvinvoinnista ja toimintaympäristön murroksesta. Kaikista vastaajista 26 % koki työturvallisuuden heikentyneen. Poliisin valvontatehtävissä työskentelevistä työturvallisuuden koki heikentyneen 52 % ja tutkinnassa työskentelevistä 18 %. Vastauksista kävi ilmi, että yhteiskunnan ilmapiiri ja asenteet viranomaisia kohtaan ovat koventuneet. Asiakkaat ovat entistä aggressiivisempia ja arvaamattomampia; väkivalta poliisimiehiä kohtaan on lisääntynyt ja raaistunut. Rajat ylittävä rikollisuus ja jengirikollisuus ovat lisääntyneet. Lisäksi vastauksista tuli esille se, että väkivallalla uhkaaminen kohdistuu myös perheenjäseniin.

Myös useiden tutkimusten mukaan erityisesti työtehtävien vuoksi työntekijään, virkamieheen taikka julkisuudessa toimiviin henkilöihin (toimittajat, tutkijat, poliittiset päättäjät) kohdistuva häirintä – yksittäinen, järjestelmällinen tai joukkoistettu – sekä väkivallalla tai muulla rikoksella uhkailu sosiaalisen median välineissä on lisääntyvä ilmiö. Työntekijään kohdistuva väkivallalla tai rikoksella uhkailu on lisääntynyt myös erilaisissa asiakas- tai potilassuhteissa. Tämä todetaan myös esityksessä.

Maalittamisessa ei ole kyse vain suomalaisesta, vaan eurooppalaisesta ja jopa maailmanlaajuisesta ilmiöstä. Ilmiö kytkeytyy pitkälti tietoyhteiskunnan nopeaan kehitykseen sekä toisaalta viranomaisiin, asiantuntijoihin ja yhteiskunnan instituutioihin kohdistuvaan asennemuutokseen ja niiden aseman kyseenalaistamiseen. Teknologioiden kehitys on ollut nopeaa ja ennakoimatonta. Kehityksen myötä tiedonkulku sekä mahdollisuus etsiä ja levittää tietoa on merkittävästi nopeutunut ja helpottunut. Internet ja erityisesti sosiaalinen media ovat muuttuneet tilaksi, jossa erilaiset marginaaliryhmät saavat entistä enemmän näkyvyyttä. Yhteiskunta on merkittävästi polarisoitunut sekä keskustelukulttuuri kärjistynyt ja koventunut.

Tätä kehitystä osaltaan edistää Internetin / sosiaalisen median mahdollistama anonyymiys. Se on lisäksi madaltanut kynnystä myös rikolliseen toimintaan. Maalittamisilmiöön voi liittyä myös rajat ylittävä rikollisuus, kyberrikollisuus ja järjestäytynyt rikollisuus kaikissa muodoissaan.

Lisäksi maalittamisen yhteydessä voidaan perustellusti tarkastella myös hybridi- ja informaatiovaikuttamista. Poliittisesti motivoituneella suunnitelmallisella toiminnalla pyritään saavuttamaan omat tavoitteet erilaisia, toisiaan täydentäviä keinoja käyttäen ja kohteen heikkouksia hyödyntäen. Hybridi- ja informaatiovaikuttamista on monen tasoista ja sitä tekee sekä siihen osallistuu laaja kirjo toimijoita erilaisilla tarkoitusperillä.

Valitettavasti lainsäädäntö ja muu sääntely ei ole pysynyt kehityksen mukana. Lainsäädännön on vastattava vallitsevan toimintaympäristön haasteisiin ja elettävä ajassa entistä tehokkaammin ja nopeammin. Myös eri viranomaisten täytyy kyetä ennakoimaan ja arvioimaan toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia sekä kehittämään jatkuvasti toimintaansa.

Maalittaminen on perinteisesti sotilaalliseen toimintaan viittaava termi. Muussa yhteydessä käytettynä termi on suhteellisen uusi ja täsmentymätön. Vaikka termin käyttö onkin vakiintunut arkikielessä ja yhteiskunnallisessa keskustelussa, sillä ei ole yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Maalittaminen sekoitetaan virheellisesti vihapuheeseen ja muutoinkin sitä käytetään ”yleiskäsitteenä” kuvaamaan kaikkea mahdollista negatiivisena koettua toimintaa, kuten yksittäisiä epäasiallisia tai kriittisiä kommentteja sosiaalisessa mediassa. Termi on myös hyvin politisoitunut. Näyttäisi siltä, että termi on kärsimässä inflaation; maalittamisesta on muodostumassa termi, jolla tarkoitetaan kaikkea, jolloin se ei tarkoita yhtään mitään.

Ilmiötä kuvaavana terminä sillä ei myöskään ole juridista merkityssisältöä. Rikos on laissa rangaistavaksi säädetty teko tai laiminlyönti; ilmiötä ei voida kriminalisoida.

Tällä hetkellä konkreettisessa tapauksessa sovellettavaksi voivat rajoitetusti tulla eräät yksittäistä henkilöä / tämän oikeushyvää lähtökohtaisesti suojelevat rikokset kuten laiton uhkaus, vainoaminen, viestintärauhan rikkominen, kunnianloukkaus ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen (perusmuotoisena tai törkeänä tekomuotona) sekä viranomaistoiminnan osalta virkamiehen väkivaltainen vastustaminen, virkamiehen vastustaminen ja haitanteko. Nämä rikokset soveltuvat maalittamiseen siis rajoitetusti, jos ollenkaan. Ja mikäli rikos toteutetaan anonyymisti, ei poliisilla aina ole käytettävissään tehokkaita keinoja rikosten selvittämiseen; rikosvastuu sekä sitä kautta ennalta estävä vaikutus jää toteutumatta.

Maalittaminen tuleekin terminä määritellä ja sille on myös annettava juridinen merkitys kriminalisoinnin kautta. Vain näin siihen voidaan tehokkaasti puuttua ja määrittää rikoslaissa rangaistavat teot. Määrittelemällä teon rikokseksi yhteiskunta osoittaa teon moitittavuutta sekä pyrkii torjumaan ja vähentämään näitä tekoja.

1. Muut tarvittavat toimenpiteet

Kuten edellä todettiin, nyt esitetty muutos laittoman uhkauksen syyteoikeussäännökseen on askel oikeaan suuntaan, mutta se ei yksinään ole riittävä keino puuttua paremmin sananvapautta, viranomaistoimintaa, tutkimusta ja tiedonvälitystä uhkaavaan järjestelmälliseen häirintään, uhkailuun ja maalittamiseen.

Asiassa tarvitaan jatkoselvitystä myös muista keinoista. SPJL katsoo tarpeelliseksi muuttaa syyteoikeutta laajemmin myös muiden asianomistajarikosten osalta, ajantasaistaa kyseisten rikosten tunnusmerkistöt nykypäivään, lisätä rikoslain 16 lukuun *rikoksista viranomaisia vastaan* maalittamisen erikseen kriminalisoiva pykälä ja ajantasaistaa oikeudenkäyntikuluja koskevaa lainsäädäntöä. Lisäksi tulee pohtia keinoja, joilla voidaan suojata mahdollisimman hyvin virkamiehen henkilöllisyyttä.

1.1 Syyteoikeuden järjestäminen virallisen syytteen alaiseksi ja tunnusmerkistöjen ajantasaistaminen

Maalittaminen ei ole vain viranomaistoiminnassa esiintyvä ongelma. Myös yksityissektorilla toimivat ammattiryhmät ovat joutuneet maalittamisen kohteeksi. Siten soveltamisalaltaan yleisten, maalittamiseen lähtökohtaisesti soveltuvien asianomistajarikosten syyteoikeus tulee järjestää virallisen syytteen alaiseksi tilanteissa, joissa henkilö joutuu rikoksen kohteeksi työ- tai julkisen luottamustehtävänsä vuoksi. Maalittamiseen rajoitetusti soveltuva vainoaminen virallisen syytteen alainen rikos.

Laittoman uhkauksen lisäksi tällaisia asianomistajarikoksia ovat muun muassa kunnianloukkaus, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen ja viestintärauhan rikkominen (perusmuotoisena tai törkeänä tekomuotona). Tällä hetkellä syyttäjä ei saa nostaa syytettä näistä rikoksista, ellei asianomistaja vaadi rangaistusta.

Kunnianloukkauksesta ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisestä valtakunnansyyttäjä voi kuitenkin antaa määräyksen syytteen nostamisesta ilman asianomistajan vaatimustakin, jos rikos on tapahtunut joukkotiedotusvälinettä käyttäen ja erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista.

Viestintärauhan rikkomisesta syyttäjä saa nostaa syytteen, jos erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista.

Käytännössä erittäin tärkeän yleisen edun täyttymiskynnys on asetettu erittäin korkealle. Lisäksi ongelmaksi muodostuu se, saako syyttäjä ikinä tietoa rikoksesta. Esitutkintalain mukaan asianomistajarikoksissa esitutkinta toimitetaan vain, jos asianomistaja esittää rangaistus-vaatimuksen.

Myös joukkotiedotusvälineet ja keinot/mahdollisuudet joukkotiedottamiseen ovat merkittävästi laajentuneet ja muuttuneet; tämä luo uuden ja merkittävän haasteen ilmiöön puuttumiselle.

Syyteoikeus on jo lievän pahoinpitelyn osalta järjestetty siten, että lievä pahoinpitely on virallisen syytteen alainen rikos, kun teko on kohdistunut henkilöön hänen työtehtäviensä vuoksi, eikä rikoksentekijä kuulu työpaikan henkilöstöön (RL 21:16). Tältä osin tulisi tarkastella säännöksen muuttamista - tämän esityksen mukaisesti - koskemaan myös julkisia luottamustehtäviä.

Huomiota tulee kiinnittää myös siihen, miksi henkilö on joutunut kyseisen rikoksen uhriksi. Kun henkilö joutuu rikoksen kohteeksi työ- / julkisen luottamustehtävänsä vuoksi, laajenee suojeltava oikeushyvä. Kyse ei ole enää pelkästään yksilön integriteetistä ja intimiteetistä – kuten esityksessä todetaan kunnianloukkauksen ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen osalta – eikä osapuolten yksityisasiasta, vaan kyse on myös yleisestä / julkisesta intressistä. Rikoksiin mahdollisesti sisältyvä subjektiivinen värittyneisyys ei myöskään saa olla syyteoikeuden muuttamisen este; lähtökohtaisesti teko tulee viranomaisten tietoon, kun joku tekee asiasta rikosilmoituksen. Jos ilmoituksen tekijä on joku muu kuin asianomistaja, on hän mitä todennäköisemmin jo ennen ilmoituksen tekoa ottanut huomioon teon mahdollisen subjektiivisen värittyneisyyden. Lisäksi syyttäjä saa nostaa syytteen, mutta se ei ole pakollista. Syyttäjä on ratkaisuissaan riippumaton ja itsenäinen lainkäyttäjä.

Syyteoikeutta tarkasteltaessa tarkastelun kohteeksi tulee ottaa myös se, että maalittamisen kohteeksi voivat joutua henkilön lisäksi tai hänen sijaansa myös hänen läheisensä. Ilman tätä tarkastelua, toimenpiteet maallittamisen torjumiseksi jäävät vajavaisiksi.

Tässä yhteydessä tulisi myös tarkastella edellä mainittujen rikosten sekä vainoamisen tunnusmerkistön ajantasaistamista nykypäivään. Muun muassa vainoamisen tunnusmerkistö soveltuu vain rajoitetusti nykyisessä toimintaympäristössä maalittamiseen; sen tekomuodot kytkeytyvät ns. perinteiseen maailmaan eikä se ota huomioon ryhmätoimintaa eli toimintaa, jossa rikos tapahtuu ryhmässä tai ryhmää hyödyntäen.

Maalittamista pitää ehdottomasti lähestyä myös työturvallisuuskysymyksenä. Työssä tapahtuva häirintä kaikissa muodoissaan on työhön liittyvä terveys- ja turvallisuusriski. Työnantajalla on työturvallisuuslakiin perustuva yleinen velvollisuus huolehtia, ettei työntekijöille aiheudu hengen tai terveyden vaaraa työssä, sekä tarvittaessa velvollisuus puuttua terveyttä/turvallisuutta vaarantaviin tekijöihin. Terveydellä tarkoitetaan sekä työntekijän fyysistä että psyykkistä terveyttä. Edellä mainituissa tilanteissa syyteoikeuden järjestäminen virallisen syytteen alaiseksi on perusteltua myös työsuojelullisesta näkökulmasta; kuten alussa todettiin, syyteoikeuden muuttaminen virallisen syytteen alaiseksi tehostaisi sekä yhteiskunnan että työnantajan reagointimahdollisuuksia työ- ja julkisissa luottamustehtävissä toimiviin kohdistunutta maalittamista vastaan ja parantaisi samalla uhriksi joutuvien henkilöiden asemaa.

On kohtuutonta, että yksittäisen henkilön tulee itse seurata häntä koskevaa, hänen työ- / virkatehtävistään johtuvaa epäasiallista painostamista/häirintää, ja että tämän toiminnan aiheuttamat oikeudelliset jatkotoimet kuluineen jäävät hänen vastuulleen ja hänen kannettavakseen. Asianomistajarikoksena asia ja sitä seuraava prosessi myös henkilöityvät häneen. Tämä puolestaan johtaa helposti maalittamisen jatkamiseen, voimistumiseen ja jopa kostotoimiin. Syyteoikeuden järjestämisellä puuttumisvelvollisuus ja -oikeus saataisiin kohdistettua lain edellyttämällä tavalla oikealle taholle eli työnantajalle, joka kantaisi asiassa prosessivastuun.
Tällä hetkelläkin työnantaja – tai joku muu kuin asianomistaja – voi kyllä tehdä rikosilmoituksen, mutta tällä oikeudella ei ole mitään merkitystä, jos asianomistaja ei esitä rangaistusvaatimusta.

Kuten esityksessä todetaan, rikosprosessin jäädessä työ- / julkiseen luottamustehtävään liittyvissä tilanteissa yksin asianomistajan vastuulle, vaarana on prosessien sattumanvaraisuus ja sitä kautta syyttämis- ja oikeuskäytännön epäyhtenäisyys. Tämä puolestaan haittaa työ- ja luottamustehtävien väkivallan uhan ennaltaehkäisyä.

Syyteoikeuden järjestämisen osalta tulee huomioida myös se, että virkamies tulee esteelliseksi tekemällä epäillystä rikosilmoituksen (HE 222/2010, s. 173).
Korkein hallinto-oikeus toteaa vuosikirjapäätöksessään KHO 2019:76, että virkamiehen hallinnon asiakkaasta tekemä sellainen tutkintapyyntö, jossa virkamies on asianomistajana, voi vaarantaa luottamuksen virkamiehen puolueettomuuteen hallintolain 28 §:n 1 momentin 7 kohdassa tarkoitetulla tavalla. Jos luottamuksen virkamiehen puolueettomuuteen katsotaan vaarantuneen, virkamiehen tulee pidättäytyä toimimasta viranomaisen puolesta asiassa myös asian tuomioistuinkäsittelyn aikana.

Hallintolakia vastaavat esteellisyysperusteet on kirjattu myös esitutkintalain 2 luvun 8 §:ään. Tämä on myös yksi syy siihen, miksi virkamiehiä yritetään provosoida tekemään rikosilmoituksia ja myös syy siihen, miksi he saattavat jättää rikosilmoituksen tekemättä.

Hallituksen esitysluonnoksessa edellä mainittu esteellisyys on jäänyt kokonaan huomioimatta.

1.2 Maalittamista koskeva kriminalisointi rikoslain 16 lukuun

Rikoslain 16 lukuun *rikoksista viranomaisia vastaan* tulee lisätä maalittamisen erikseen kriminalisoiva pykälä. Oikeusvaltiossa lähtökohtana on, että rangaistavaksi säätämiselle tulee olla painavat yhteiskunnalliset perusteet. Turha sääntely ei ole koskaan hyväksi; rikosoikeutta pitää käyttää vain silloin, kun siihen on aidosti hyvät perusteet. Rangaistavaksi säätämiselle onkin olemassa oikeudelliset rajoitukset.

Oikeushyvien suojelun periaatteen mukaan kriminalisoinnin tulee suojella jotain tarkasti määriteltävissä olevaa ja suojelemisen arvoista oikeushyvää. Oikeushyvät ovat rikosoikeudella suojeltavia etuja, jotka on perinteisesti käsitetty läheisesti henkilöön liittyviksi perusoikeuksiksi, kuten henki, terveys, vapaus, itsemääräämisoikeus, kunnia, yksityisyys ja varallisuus. Nykyään suojeltavaksi oikeushyväksi käsitetään laajemmin myös yleiset intressit kuten yleinen turvallisuus, oikeudenhoidon puolueettomuus sekä valtion sisäinen ja ulkoinen turvallisuus.

Viranomaistoiminnan häiriintymättömän toiminnan ja oikeusvarmuuden suojaaminen ovat sellaisia tarkasti määriteltävissä olevia ja suojelemisen arvoisia oikeushyviä, jotka kuuluvat rikosoikeudella suojattavien oikeushyvien joukkoon.

Ultima ratio -periaatteen mukaan kriminalisointi on perusoikeuksiin puuttuvan luonteensa vuoksi keino, jota tulisi käyttää vasta viimeisenä mahdollisena vaihtoehtona, ja hyöty-haitta punninnan periaatteen mukaan kriminalisoinnista täytyy olla enemmän hyötyä kuin haittaa.

Maalittamisen kriminalisointi nimenomaan viranomaistoimintaan kohdistuvana rikoksena on perusteltua. Viranomaiset tarvitsevat yhteiskuntarauhan ylläpidon ja viranomaistoiminnan häiriöttömän ja **oikeusvarman toiminnan varmistamiseksi yksityisiä toimijoita laajempaa suojaa. Soveltamisalaltaan yleisiä - yksilön oikeushyviä suojelevia - säännöksiä ei ole katsottu riittäviksi turvaamaan viranomaistoimintaa, vaan virkatehtävien hoitamiselle on katsottu tarpeen antaa lisäsuojaa erityisillä, rikoslain 16 luvun säännöksillä. Vuonna 1999 voimaan tulleet 16 luvun 1–3 §:t eivät kuitenkaan anna riittävää suojaa viranomaistoiminnalle muuttuneessa toimintaympäristössä.**

Ongelmaksi muodostuu ensinnäkin niiden yhteys yksittäiseen virkatehtävään; turva viranomaistoiminnalle toteutetaan antamalla suojaa yksittäiselle, tietyssä hetkessä tapahtuvalle konkreettiselle virkatehtävälle. Maalittaminen ei kuitenkaan lähtökohtaisesti kohdistu suoraan yksittäiseen, konkreettiseen virkatehtävään tai sitä suorittavaan yksittäiseen virkamieheen. Tämä johtuu maalittamisen päämääristä ja tavoitteista. Siten maalittamista tapahtuu lähtökohtaisesti ennakolta tai jälkikäteen. Lisäksi maalittaminen voi lisäksi kohdistua sattumanvaraisesti kehen tahansa virkamieheen. Tällöin virkamies joutuu maalittamisen kohteeksi lähinnä ammattinsa/asemansa tai yleisen tehtävänkuvansa vuoksi. Hän voi joutua maalittamisen kohteeksi pelkästään myös siitä syystä, että hän edustaa tiettyä viranomaista. Tällöin tulee ottaa huomioon myös tilanteet, joissa virkamiehen toimintaan pyritään vaikuttamaan vapaa-ajan toimintojen kautta.

Luvun 16 1–2 §:ssä edellytetään väkivallan käyttöä tai sillä uhkaamista. Myös tämä rajoittaa merkittävästi säännösten soveltumista maalittamiseen. Maalittaminen voi pitää sisällään sekä suoraa että peiteltyä väkivallan uhkaa, mutta näin ei välttämättä ole. Maalittaminen on usein muunlaista henkistä painostusta / häirintää tai muuta vastaavaa toimintaa ilman suoranaista väkivaltaa tai sen uhkaa. Tällaisen toiminnan ei voida katsoa rinnastuvan ongelmitta säännöksissä tarkoitettuun väkivaltaan / väkivallan uhkaan.

Lisäksi säännösten soveltamisen ulkopuolelle jää julkisen sektorin työtehtäviä, joita ei voida pitää julkisen vallan käyttämisenä.

Soveltamisalaltaan yleisillä, yksilön oikeushyviä suojelevilla säännöksillä ei pystytä tehokkaasti ehkäisemään viranomaistoimintaan kohdistuvaa maalittamista. Myöskään erilaiset kampanjat, koulutukset, hankkeet ja muut vastaavat toimet, joilla pyritään ohjaamaan keskustelukulttuuria kaikkien osapuolten sanan- ja mielipiteenvapautta kunnioittavaan suuntaan, eivät niiden hyvästä tarkoituksesta huolimatta ole riittäviä turvaamaan viranomaistoimintaa.

Edellä todettiin, että SPJL tarkoittaa maalittamisella toimintaa, jossa henkilöstä ja/tai hänen läheisistään etsitään tietoja eri lähteistä ja tätä tietoa käytetään eri tavoin vahingoittamis- ja vaikuttamistarkoituksessa. Tietoja voidaan muun muassa levittää, vääristellä, muokata ja asettaa eri konteksteihin. Henkilöstä voidaan myös keksiä täysin valheellista tietoa.
Maalittamista voidaan toteuttaa hyvin erilaisten tekojen kautta; se voi olla ilmaisurikos tai henkilön turvallisuuteen kohdistuva rikos. Tekijä voi toimia yksin tai pyrkiä tietoisesti ja tarkoituksella käynnistämään ns. maalittamiskampanjan, jota yksittäiset henkilöt voivat lähteä tukemaan tarkoituksella tai tietämättömyyttään. Lisäksi viestintä tai yhteydenotto voi olla sekä yksityistä että julkista.

Uusi säännös rikoslain 16 lukuun *rikoksista viranomaisia vastaan* voisi pohjautua seuraavaan ajatusmalliin:

Joka viranomaistoiminnasta johtuvista syistä yksin, ryhmässä tai ryhmää hyödyntäen

1. käyttää viestintä tai muutoin esittää tai levittää virkamiehestä tai tämän läheisestä valheellista tai yksityistä tietoa taikka uhkaa sillä,
2. käyttää tai uhkaa käyttää tietoa virkamiehestä tai tämän läheisestä muutoin epäasialliseen tarkoitukseen,
3. uhkaa, vainoaa, häiritsee tai painostaa virkamiestä tai tämän läheistä

taikka toimii muutoin näihin rinnastettavalla tavalla siten, että se on omiaan

1. vahingoittamaan viranomaisen toimintaa tai muutoin vaikuttamaan epäasiallisesti siihen,
2. vaikuttamaan epäasiallisesti viranhoidon toimittamiseen,
3. vahingoittamaan virkamiestä tai muutoin vaikuttamaan epäasiallisesti tämän kykyyn ja/tai edellytyksiin hoitaa virkaan tai virkasuhteeseen kuuluvia tehtäviään

on tuomittava virkamiehen maalittamisesta.

Virkamiehen maalittamisesta olisi tuomittava myös se, joka menettelee edellä mainitulla tavalla kostaakseen virkamiehen virkatoimen.

Jos rikoksella aiheutetaan suurta kärsimystä tai erityisen suurta vahinkoa ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, on rikoksentekijä tuomittava törkeästä virkamiehen maalittamisesta.

Yritys on rangaistavaa.

Maalittamisen määrittelyä/tunnusmerkistöä ei pitäisi rajoittaa liikaa, jotta se soveltuisi mahdollisimman hyvin erilaisiin maalittamisen tekomuotoihin. Rikoslaissa ei tulisi luetella maalittamisen tekotapoja tyhjentävästi, vaan jättää tunnusmerkistö melko avoimeksi.

Teon tulisi tapahtua viranomaistoiminnasta johtuvista syistä. Ilmaisu tulisi ymmärtää laajasti siten, että sillä tarkoitetaan paitsi yksittäistä virkatehtävää, myös tilanteita, joissa virkamies joutuu toiminnan kohteeksi lähinnä ammattinsa/asemansa tai yleisen tehtävänkuvansa vuoksi tai sen vuoksi, että hän edustaa tiettyä viranomaista.

Koska maalittamista voidaan toteuttaa hyvin erilaisten tekojen kautta, ei ole perusteltua sulkea maalittamisen ulkopuolelle toimintaa, jossa henkilö toimii yksin. Maalittamisen tulee siten olla joko yksittäisestä teosta tai osateoista koostuva rikos. Ryhmätoimintana toisiinsa liittyvät maalittamisen osateot muodostaisivat yhden maalittamisrikoksen. Merkityksellistä olisi se, minkälaisesta / minkälaisista teoista olisi kyse; vakava teko olisi jo yksinään rangaistava, mutta vähämerkityksellisempiä tekoja edellytettäisiin useampia, jolloin tekojen yhteis-/kokonaisvaikutus olisi ratkaisevaa. Tällöin merkitystä olisi myös tekojen ajallisella yhteydellä toisiinsa.

- Esimerkkinä osateoista muodostuvasta rikoksesta voidaan mainita usean henkilön ryhmässä tai ryhmää hyödyntäen toteuttamat ns. maalittamiskampanjat.

Teon kohteena pitää olla viranomaistoiminta yleisesti sekä yksittäinen virkamies. Siten tekoa ei tule sitoa pelkästään yksittäiseen virkatehtävään, vaan yleisesti viranomaisen toimintaan, viranhoitoon ja yksittäisen virkamiehen kykyyn/ edellytyksiin hoitaa yleisesti virkaan tai virkasuhteeseen kuuluvia tehtäviään. Tässä yhteydessä tulisi huomioida se, että maalittamisen kohteen ollessa virkamiehen lisäksi tai hänen sijaansa hänen läheisensä, on tällä merkittävä vaikutus yksittäisen virkamiehen toimintaan ja sitä kautta välillisesti myös viranomaisen toimintaan.

Teon ei kuitenkaan tarvitsisi aiheuttaa konkreettista vaaraa viranomaistoiminnalle tai yksittäiselle virkamiehelle. Riittäväksi pitäisi katsoa, että teko on omiaan vahingoittamaan tai muutoin vaikuttamaan epäasiallisesti viranomaistoimintaan tai virkamiehen kykyyn/edellytyksiin hoitaa virkatehtäviänsä. Näin konkreettisen vaaran vaatimuksen sijaan korostettaisiin sitä, että viranomaisen/virkamiehen maalittaminen on sellaisenaan moitittava teko.
Tarkoituksenmukaisempaa ja tehokkaampaa onkin säätää ”on omiaan” -edellytys rangaistavuuden edellytykseksi. Tätä pystytään arvioimaan objektiivisesti.

Viranomaisen toiminnan vahingoittaminen tai muutoin siihen epäasiallisesti vaikuttaminen pitää sisällään viranomaistoiminnan vaikeuttamisen.

Epäasiallisella vaikuttamisella tarkoitetaan toimintaa, joka huomioiden toiminnan sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet selvästi ja objektiivisesti arvioiden ylittää sen, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.
Epäasiallinen vaikuttaminen viranhoidon toimittamiseen tarkoittaa sekä epäasiallista vaikuttamista viranhoidon sisältöön että ylipäänsä sen toimittamiseen;

- virkatoimeen ryhdytään nimenomaan toiminnan johdosta painostettuna tai se toimitetaan painostettuna tietyllä, toivotulla tavalla.
- toiminta estää kokonaan virantoimittamisen eli sen johdosta virkatoimeen ei ryhdytä painostettuna lainkaan.

Vaikka rikoksen rangaistusasteikko tulee perustella teon vahingollisuuden ja moitittavuuden mukaan sekä suhteuttaa se rikoslaissa rangaistavaksi säädettyihin muihin tekoihin ja niistä säädettyihin rangaistuksiin, tulisi rikoksen rangaistusasteikon määräytymisessä ottaa huomioon myös rikoksen tutkintamahdollisuudet. Tältä osin viitataan lausumassa jäljempänä, kohdassa *1.4 Maalittamisen tutkinta; pakkokeinojen käyttö*, lausuttuun.

Tunnusmerkistön tulee sisältää rikoksen törkeä tekomuoto. Myös rikoksen tekeminen kostotarkoituksessa tai rikoksen yrityksen on oltava rangaistavaa.

Uuden säännöksen täsmällistä sisältöä perusteluineen, sen suhdetta voimassa oleviin rikoslain säännöksiin ja mahdollisia toissijaisuuslausekkeita tulisi arvioida tarkemmin jatkovalmistelussa, johon tulee alusta alkaen ottaa mukaan kattavasti eri toimijoita.

1.3 Rikoslain 5 luvun osallisuussäännökset sekä keskustelupalstan / muun alustan ylläpitäjän vastuu

Hallituksen esityksessä tuodaan esille (s.32), että useamman henkilön toteuttamaa koordinoitua uhkailua sisältävää toimintaa ja niihin liittyviä vastuukysymyksiä voidaan arvioida hyödyntämällä rikoslain 5 luvun osallisuussäännöksiä. Tämä ei kuitenkaan ole yksiselitteisesti näin; kuten esityksessä todetaan (s.32), tarkastellaan eri henkilöiden rikosoikeudellista vastuuta lähinnä itsenäisen tekijävastuun näkökulmasta eli jokainen vastaa omasta teostaan. Tällainen tilanne ei ole kuitenkaan uhrin eikä yleisestävyyden näkökulmasta hyväksyttävää eikä tyydyttävää; miten pystytään puuttumaan ryhmätoimintana tapahtuvaan maalittamiseen. Varsinkin sosiaalisessa mediassa tapahtuneiden uhkausten ja epäsiallisten viestien kohdalla viestien kokonaisvaikutuksen tulee olla ratkaisevaa.

Huomionarvoista tässä on myös se, että viestintään osallistuneet henkilöt näkevät muiden viestintään osallistuneiden kirjoitukset. Tähän ratkaisevaan kokonaisvaikutukseen vaikuttaisi parhaiten oma rikosnimike/-tunnusmerkistö. Varsinkin viestin ensimmäiset lähettäjät, olisivat vastuussa siitä, millaiseksi viestintä ennalta-arvattavasti kehittyy.

Samalla olisi syytä tarkastella uudelleen myös keskustelupalstan / muun alustan ylläpitäjän vastuuta.

1.4 Maalittamisen tutkinta; pakkokeinojen käyttö

Edellä todettiin, että internet / sosiaalinen media mahdollistaa anonyyminä toimimisen. Tämä on osaltaan madaltanut kynnystä rikolliseen toimintaan. Anonyyminä toimiminen on myös yksi merkittävä seikka maalittamisen tutkinnan kannalta. Vaikka rikoksen rangaistusasteikko tulee perustella teon vahingollisuuden ja moitittavuuden mukaan sekä suhteuttaa se rikoslaissa rangaistavaksi säädettyihin muihin tekoihin ja niistä säädettyihin rangaistuksiin, tulisi rikoksen rangaistusasteikon määräytymisessä ottaa huomioon myös rikoksen tutkintamahdollisuudet.
Maalittamiseen liittyvissä rikoksissa enimmäisrangaistuksen tulee olla sellainen, että esitutkinnassa voidaan käyttää pakkokeinoja. Tutkinnassa tulee vähintään saada keskustelupalstojen ylläpitäjiltä ja teleoperaattoreilta viestittäjien IP-osoitteet, liittymien haltijatiedot ja teletiedot paikannustietoineen. Siten – käytettäessä vakiintuneesti käytössä olevia rangaistusasteikkoja – enimmäisrangaistuksen tulisi olla 4 vuotta - tai vähintään 2 vuotta- vankeutta.

Vaihtoehtoisesti pakkokeinojen käyttäminen tulisi mahdollistaa pakkokeinosäännöksiin tehtävin poikkeuksin maalittamiseen soveltuvien rikosten osalta.

Maalittamisen tutkinta ja siten lainsäädännön preventiivinen vaikutus riippuu täysin siitä, mitä keinoja poliisilla on käytettävissä näytön hankkimiseksi rikoksesta ja erityisesti, mitä pakkokeinoja esitutkinnan aikana voidaan käyttää. Vain näin voidaan tosiasiallisesti tutkia netissä / sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa maalittamista ja preventiivisesti osoittaa, että yhteiskunta reagoi maalittamiseen määrätietoisesti.

1.5 Lain eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista (269/1974) sekä muiden oikeudenkäyntikuluja koskevien säännöksien ajantasaistaminen

Valtion palveluksessa oleviin sovelletaan eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista annettua lakia (269/1974).

- Vastaavan sääntelyn sisältää laki eräistä oikeudenkäynneistä kuntien ja kuntainliiton palveluksessa oleville aiheutuneiden kustannusten korvaamisesta kunnan tai kuntainliiton varoista (21/1984).

Virkamiehen yksityisiä tahoja perempi oikeussuoja on perusteltua, koska virkamiehillä on toimintapakko. Virkatehtäviä ei voi valita, eikä niitä voi jättää suorittamatta, vaikka niihin liittyy korostunut oikeudenkäynnin uhka.

Kun virkamies joutuu oikeudenkäynnin kohteeksi virkatehtäviensä suorittamisen takia, on kohtuutonta, että kuluriski jäisi hänen kannettavakseen tai että kuluriskin pelossa hän ei voisi turvautua asianmukaiseen oikeudelliseen apuun.

Maalittamisessa oikeudenkäynnin intressi ja suojeltava oikeushyvä ovat viranomaisella. Yksittäinen virkamies on toiminnan kohteena välikappale. Virkamiehelle ei saa aiheutua vahinkoa virkasuhteesta johtuvien tehtävien suorittamisesta. Oikeudenkäynnin kuluriski tulee kohdistua työantajatahoon, jonka määräyksestä tehtäviä suoritetaan. Tämä periaate on tunnustettu jo kyseessä olevaa lakia säädettäessä. Tältä osin tilanne ei ole muuttunut.

Tällä hetkellä laki antaa virkamiehelle vain rajoitettua suojaa. Lainsäädäntö on päivitettävä vastaamaan tämän hetken tarpeita. Myös lain menettelytapoja tulisi tarkastella uudelleen; muun muassa kuka/mikä taho voi etuutta hakea, miltä taholta etuutta haetaan ja missä vaiheessa.

Samoin perustein tulisi päivittää myös laki 21/1984 sekä pohtia oikeudenkäyntikulusuojan ulottamista muillekin henkilöille, mikäli he joutuvat oikeudenkäynnin kohteeksi työ- / julkisen luottamustehtävän vuoksi.

Erikseen voidaan todeta, että syyttäjä ei pysty riittävällä tavalla turvaamaan asianomistajan oikeuksia. Syyttäjällä on tietyin edellytyksin velvollisuus ajaa syyteasian yhteydessä asianomistajan yksityisoikeudellisia vaatimuksia, mutta käytännössä lainsäädäntö rajoittaa tätä velvollisuutta ja sen sisältöä merkittävästi. Syytäjän päätehtävä on syytteen ajaminen.

1.6 Virkamiesten henkilöllisyyden suojaaminen

Sisäministeriössä on käynnissä hanke (SMDno-2020-1272, SM018:00/2020) poliisin virkapuvusta annetun sisäministeriön asetuksen (1106/2013) muuttamiseksi. Hankkeen tavoitteena on valmistella asetusmuutos koskien tunnistemerkkien käyttöä kaikissa poliisin virka-asusteissa. Muutoksella sallittaisiin myös muiden tunnistemerkkien kuin nimilaatan käyttäminen poliisin virka-asuissa. Hankkeella pyritään osaltaan vähentämään maalittamista ja poliiseihin kohdistuvaa uhkailua.

Sisäministeriön poliisiosasto pyysi lausuntoa asetuksen muuttamisesta. SPJL antoi asiassa lausunnon 22.6.2020 (Dno 37/12/2020).

SPJL kannattaa poliisin virkapuvusta annetun sisäministeriön asetuksen muuttamista ehdotetulla tavalla. Poliisimiehen välitön yksilöinti ja tunnistaminen nimeltä ei ole enää perusteltua ottaen huomioon poliisimiehen ja tämän läheisten oikeusturvan tarve. Ehdotettu poliisin virkapuvusta annetun asetuksen muutosesitys on tärkeä ja oleellinen osa toimenpidekokonaisuutta, joka tulee toteuttaa viranomaistoiminnan ja yksittäisen virkamiehen suojaamiseksi maalittamiselta. Muu yksilöllinen tunniste – kuten yksilöllinen tunnistenumero – vaikeuttaa ja siten ennaltaehkäisee osittain poliisimiehiin kohdistuvaa maalittamista. Se on myös perustuslain sekä muun lainsäädännön mukainen riittävä keino tunnistaa ja tarvittaessa yksilöidä virkamies.

SPJL totesi lausunnossaan myös, että edelleen tulee kuitenkin selvittää myös muita keinoja poliisimiesten ja poliisin muun henkilöstön henkilöllisyyden suojaamiseksi.

Tämä koskee yhtä lailla myös muuta virkamieskuntaa. Virkamiehen yksityisiä tahoja perempi oikeussuoja on perusteltua, koska virkamiehillä on toimintapakko. Virkatehtäviä ei voi valita, eikä niitä voi jättää suorittamatta, vaikka niihin liittyy korostunut maalittamisen ja/tai oikeudenkäynnin uhka.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry

Mika Nygård
järjestöpäällikkö

Rita Ridanpää
lakimies